

І.М. Кобушко, Я.В. Говорун, С.О. Панченко

Офшорні зони як засіб зростання інвестиційного потенціалу

У статті проведено аналіз діяльності українських та іноземних підприємств в офшорних зонах. Визначено основні переваги та недоліки використання офшорних зон як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку держави. Запропоновано шляхи впливу на офшорні схеми: від обмеження їхнього використання до створення офшорного центру на власній території.

Ключові слова: офшорна зона, міжнародне податкове планування, подвійне оподаткування, іноземні інвестиції, інвестиційний потенціал; капітал, офшорний центр.

Постановка проблеми дослідження

Найбільш суттєвою рисою сучасного розвитку світової економіки є глобалізація, яка проявляється у зростанні економічної залежності між окремими країнами. Зовнішньою ознакою цього явища стали постійні значні обсяги зустрічних потоків товарів, послуг, капіталів, наукових розробок. У результаті сучасний світ перетворюється у складну ієрархічну систему, що постійно трансформується в напрямку: національне – інтернаціональне – транснаціональне – глобальне, складові елементи якої формують взаємозв'язану світову економіку. У середині ХХ ст. в міжнародній господарській практиці почалося активне застосування такого фінансового інструменту, як міжнародне податкове планування. Передумовою для його здійснення стало утворення у різних країнах офшорних зон.

Слід зазначити, що сьогодні вивченням комплексу проблем, пов'язаних зі створенням та діяльністю офшорних зон, займаються вчені багатьох країн. Зокрема, слід особливо відмітити науковий вклад Горбунова О., Грязнова Л., Данько Т., Дмитріаді Д., Зимелева О., Кузнецової Н., Мещерякової О., Окрут З., Островського В., Пеппера Дж., Піляєва Б., Стеценка Д., Тепермана В., Хейнсоо Е., Чінчікєєва В., Шеховцова А. та інших. У працях цих авторів розглядаються переважно загальні проблеми функціонування офшорних компаній, їх правовий статус, використання економічних (фіскальних) пільг, специфіки розташування, практичні схеми вибору найбільш прийнятної офшорної юрисдикції, а також розглядається досвід окремих країн щодо застосування офшорних зон для власного соціально-економічного розвитку. Слід звернути увагу, що в більшості вітчизняних та іноземних наукових працях з цього питання не приділяється достатньої уваги розробленню понятійного апарату, класифікації, узагальненню соціально-економічних, фінансових та інших наслідків впровадження офшорних утворень, хоча і робляться спроби систематизувати типові елементи механізму спеціального режиму офшорних зон.

Кобушко Ігор Миколайович, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Сумського державного університету; Говорун Яна Володимирівна, аспірант кафедри управління Сумського державного університету; Панченко Сергій Олександрович, студент факультету економіки і менеджменту Сумського державного університету.

Формування мети та задач дослідження

Метою дослідження є вивчення науково-теоретичних основ формування механізму оптимізації офшорних зон. Виходячи з поставленої мети, задачами дослідження є:

- визначити теоретичні основи формування та функціонування офшорних зон;
- проаналізувати зарубіжний досвід та виявити основні тенденції розвитку офшорного бізнесу у світі;
- визначити особливості впливу офшорних зон на економіку України;
- оцінити можливості та наслідки створення офшорних зон в Україні.

Результати дослідження

Основною перевагою офшорних компаній залишається повна відсутність оподаткування їх доходів у країні реєстрації або принципово низькі ставки податків, що дозволяє вести бізнес набагато ефективніше.

Активний міжнародний бізнес неможливий без чіткого управління грошовими потоками, зведення до мінімуму впливу державних структур на гнучкість фінансових операцій. Через офшорні структури працюють банки, страхові та інвестиційні компанії, холдинги, торговельні і виробничі компанії.

Офшорна зона – один із видів вільних економічних зон. Їх відносять до сервісних вільно-економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високого рівня банківської та комерційної секретності, лояльності державного регулювання. Загалом це є країни, у яких учасники фінансово-кредитних операцій не є резидентами держави, на території якої укладаються і виконуються угоди. При цьому учасники користуються особливим правовим і податковим статусом, але важливою характеристикою є заборона офшорним компаніям ведення діяльності на території країни реєстрації [1].

За допомогою впровадження офшорних структур можна досягти:

- можливості самостійного оптимального фінансування власних інвестиційних проектів, створення і нарощування оборотних коштів, у тому числі за рахунок зниження невиробничих витрат (включаючи податкові);
- вільного транснаціонального переміщення капіталів;
- анонімності володіння і управління майном, фінансами і бізнесом взагалі;
- застосування до бізнесу принципу «зручного прапора» і здобуття оптимальних умов, обумовлених законодавством, при комерційних операціях [2].

Слід зазначити, що серед держав – інвесторів в українську економіку немає «чисто офшорних» юрисдикцій. Проте у багатьох країнах допускається у визначених законом ситуаціях пільговий податковий і фінансовий режим для офшорних підприємств, зареєстрованих нерезидентами. Так, за умови державних договорів щодо уникнення подвійного оподаткування і підтримки іноземних інвестицій дозволяють їм ефективно виступати в ролі своєрідних фінансових каналів, через які рухаються світові капітали, у тому числі і до України. Так в останні декілька років ледве помітний на карті світу Кіпр упевнено конкурує зі світовими інвестиційними донорами (Німеччиною, США, Австрією, Великобританією, Японією) за обсягом вкладеного в українську економіку капіталу (див. табл. 1, рис. 1).

В офшорних зонах податків немає взагалі (вони замінені на незначний фіксований щорічний збір) або ставки податків дуже низькі. Оподаткування корпорацій у розвинених зарубіжних країнах передбачає чітку систему вирахувань і пільг, які призводять до того, що рівень податкових виплат підприємств дозволяє їм не лише

розвиватися, але і нараховувати дивіденди акціонерам. А основний податковий тягар несуть на собі фізичні особи, що виплачують прибутковий податок. Але і ці виплати незрівнянні з тими, що зобов'язані віддавати до бюджету українські підприємства.

Таблиця 1 – Прямі іноземні інвестиції в Україну у 2000–2008 рр.
(на початок року, млн дол. США) [3]

Країна	Рік									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Німеччина	228,5	240,9	250,5	317,7	441,4	631,6	5505,5	5918,3	6393,8	
Кіпр	211,2	377,7	493	672,1	779,2	1035,6	1562	5946,4	7682,9	
Австрія	87,9	124,5	144,4	214,3	252,1	345,6	1423,6	2067,4	2445,6	
США	589,5	639,5	777,5	890,6	1074,8	1153,7	1374,1	1436,8	1471,5	
Великобританія	246,1	312	414,2	534	686,1	895,9	1155,3	1975,5	2273,5	
Росія	287,9	286,6	315,5	323,2	377,6	457,5	799,7	1462,2	1851,6	
Усього	1651,1	1981,2	2395,1	2951,9	3611,2	4519,9	11820,2	18806,6	22118,9	

Причина нинішнього становища, при якому добросовісна сплата податків в Україні не є загальним правилом, а швидше винятком, лежить у відношенні до платників податків. Відсутність повної інформації про витратну частину бюджету, небезпека декларування високих доходів, корупція численних контролюючих чиновників вимушують український бізнес шукати шляхи оптимізації оподаткування своїх підприємств, щоб витримати перипетії конкурентної боротьби. А інвестувати чисті від оподаткування капітали і розподіляти дивіденди від їх використання економічно невигідно для інвестора.

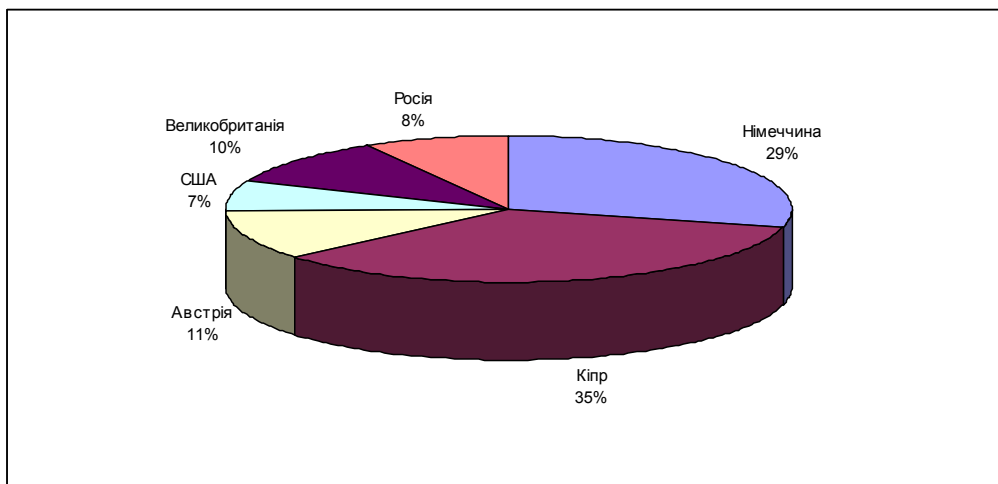

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну у 2008р.[3]

Іноземні компанії також працюють в Україні з порушенням чинного податкового законодавства. Причиною цього, як правило, є юридична неграмотність їх керівників, що інколи базується на непрофесіоналізмі консультантів. Також треба пам'ятати, що норми міжнародних угод встановлюють лише загальний порядок оподаткування,

визначають напрям діяльності податкових органів, конкретний же механізм вживання даних норм повинен встановлюватися Міністерством фінансів України. На жаль, до цього часу при вирішенні складних питань доводиться стикатися з тим, що грамотних фахівців з оподаткування іноземних юридичних осіб в податкових органах небагато, особливо це відчутно в регіонах. Ця обставина призводить до помилок співробітників державних структур, що впливають на ведення бізнесу іноземною компанією, які усуваються, як правило, в процесі арбітражного розгляду. Природно, це не сприяє просуванню інвестиційного процесу в Україні в цілому, формуючи за кордоном негативне відношення до української податкової системи [2].

Широке застосування в бізнесі офшорів призводить країни з різним рівнем соціально-економічного розвитку до необхідності формування чіткої позиції щодо цього явища. Рішення можуть бути різними: від обмеження практики зарубіжних офшорних зон (заборона національним підприємцям користуватись офшорними схемами) до створення офшорного центру на власній території.

Думка про створення вітчизняного «податкового раю» виникла в Україні досить давно. Ще в 1995 році поширювалися чутки про створення офшорного прецеденту в Україні, за основу якого був покладений досвід Кіпру. Що стосується місця утворення офшорної зони, то можна визначити декілька можливих районів – Чорнобиль (регіон, майже єдиний, який впізнають іноземці на плані України, має своєї історію), Кримський регіон (вихід до моря, на перетині морських шляхів), Карпатський регіон (центр Європи).

Імовірні доходи від функціонування офшорної зони в Україні можуть бути такими:

- державний збір при реєстрації (може коливатися від \$500 до \$800);
- державне мито від суми заявленого статутного капіталу (може варіюватися від 0,5% до 5%);
- мінімальний встановлений податок на прибуток (від 1,5% до 5%);
- оплата адміністративних послуг – секретаря, реєстраційного офісу, номінального директора (резидента України), оплата підготовки звіту, аудит звіту;
- у разі можливості реєстрації банків, страхових компаній – оплата вартості ліцензій і їх щорічного продовження;
- якщо місцем організації офшорної зони буде визначений Крим, то це – реєстрація судноплавних компаній;
- оборотні кошти – якщо обов'язковою умовою реєстрації компанії в українській офшорній зоні стане відкриття рахунку в уповноваженому українському банку.

Проте існують певні проблеми на шляху створення українського офшору:

- по-перше, для реального функціонування необхідно здолати недовіру західних інвесторів, яка виникла вже за роки незалежності України;
- по-друге, можливих власників підприємств в «українському офшорі» не може не насторожувати посилена увага українських органів контролю до діяльності підприємницьких структур.

Крім вищезазначених проблем суб'єктивного характеру, існують ще й об'єктивні перешкоди для існування українського офшору в міжнародному економічному просторі.

Так, Україна повинна виконати деякі формальності, наприклад, ратифікувати Міжнародний акт про ІВС (міжнародні ділові компанії) від 1985 року. Це необхідно з тієї причини, що, якби в законодавстві в різній формі не декларувалися умови функціонування нерезидентних компаній, для іноземного інвестора важливо знати:

приєдналася чи ні Україна до цього класичного документа офшорних зон. Окрім цього, Україна повинна також приєднатися до міжнародної Гаазької конвенції від 1961 р. стосовно легалізації документів.

Одна з найбільших проблем – відкриття рахунків. Низька довіра до українських банків з боку зарубіжних інвесторів загальновідома. Але як проміжний варіант можна прийняти рішення про уповноважені банки, в яких необхідно буде відкривати рахунки. Цими уповноваженими банками можуть бути українські банки із стовідсотковим іноземним капіталом, засновані відомими світовими банками. Також слід визначити другорядні заходи:

- досить потужна рекламна кампанія;
- проведення роботи з «переманювання» потенційних офшоровласників з проблемних юрисдикцій, як Гібралтар або Ірландія, яка вже припинила реєструвати офшори;
- державна підтримка (яка може виражатися в максимально спрощених схемах реєстрації офшорних компаній, а також у чітких гарантіях і певних термінах існування офшорного режиму).

Отже, навіть якщо будуть виконані певні кроки на шляху формування та легалізації офшорної зони вільної торгівлі в найближчий час, пройде ще декілька років до того часу, поки ця зона почне реально функціонувати. До того ж українським підприємствам не слід особливо розраховувати на можливості щодо оптимізації оподаткування за допомогою офшору. Принципи нерезидентності (без яких проєктована економічна зона не може називатися офшорною) не заперечують можливості ведення бізнесу українською фірмою в українській офшорній юрисдикції, але при цьому звільнення від податків така фірма не отримує. Звичайно, можливі складні схеми, що передбачають фінансові інструменти з подальшим виходом в українську офшорну зону. Проте ефективніше і дешевше вітчизняним підприємцям в тих же цілях використовувати угорські або чеські офшори. Ефект від створення українського офшору – у розвитку секретарських та поручительських послуг. Крім того, при обов'язковості аудиту і складанні звітності вигоду зможуть отримати аудиторські фірми та українські банки [4].

Підводячи підсумки вищезазначеного, можна сказати, що офшорний сектор настільки закріпив свої позиції в нашій країні, що вже є істотним чинником стабільності економічного розвитку, виходу підприємств із кризових ситуацій, дієвим інструментом інвестиційних процесів. Регулююча функція держави повинна зводитися не до зведення усіляких заборон, а до вдосконалення чинного законодавства і використання практики, що забезпечує нарощення інвестиційного потенціалу України.

Висновки та напрями подальших досліджень

Офшорні зони є специфічним інструментом стимулювання інвестиційної діяльності і збільшення надходжень до бюджетів депресивних територій, економічний ефект якого ґрунтується на явищі зростання державних доходів завдяки розширенню податкової бази (використанню її особливого виду доходів, отриманих лише від здійснення зовнішньоекономічної діяльності) та мінімізації величини податкового навантаження. Доходи від офшорного бізнесу складають до половини обсягу державних бюджетів.

Дослідження наочно засвідчило, що офшорне підприємництво є ефективним засобом підвищення прибутковості міжнародних господарських операцій, оскільки дозволяє економити значні суми на сплаті податків. Саме це, а також майже повна відсутність в офшорних зонах державного контролю за діяльністю підприємств із

офшорним статусом обумовили їх поширення у бізнесовій практиці підприємців усіх країн світу.

Простота систем регулювання підприємницької діяльності у безподаткових територіях обумовлює незначну вартість і високу ефективність схем податкового планування з використанням офшорних компаній.

1. *Косе Д. Д.* Місце правового режиму оподаткування офшорної території у сфері регулювання економічних відносин / Д. Д. Косе // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 1. – С. 18–23.
2. *Гарасюк О. А.* Обґрунтування економічної доцільності розвитку офшорного бізнесу в Україні / О. А. Гарасюк // Формування ринкових відносин в Україні. – Київ : НДЕІ, 2001. – Випуск 13. – С. 222–228.
3. *Офіційний сайт* Державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. *Офіційний сайт* Київської Аудиторської Служби, стаття «Офшор: made in Ukraine?». – Режим доступу : <http://www.kac.com.ua/articles/stat7.htm>.

Отримано 10.10.2010 р.

И.Н. Кобушко, Я.В. Говорун, С.А. Панченко

Оффшорные зоны как средство роста инвестиционного потенциала

В статье проведен анализ деятельности украинских и иностранных предприятий в оффшорных зонах. Определены основные преимущества и недостатки использования оффшорных зон как со стороны субъектов хозяйствования, так и со стороны государства. Предложены пути влияния на оффшорные схемы: от ограничения их использования к созданию оффшорного центра на собственной территории.

Ключевые слова: оффшорная зона, международное налоговое планирование, двойное налогообложение, иностранные инвестиции, инвестиционный потенциал, капитал, оффшорный центр.

I.M. Kobushko, I.V. Govorun, S.O. Panchenko

Offshore areas as a means to increase investment potential

The article analyzes the activities of Ukrainian and foreign companies in offshore areas. The main advantages and disadvantages of using offshore zones, both by businesses and the state. The ways of influence on offshore schemes: restriction on their use to create an offshore centre in its own territory.

Keywords: offshore zone, international tax planning, double taxation, foreign investment, investment potential, capital, offshore centre.